

Livsvärldsfenomenologisk belysning av abduktion inom pedagogisk forskning: exemplet lärarblivande

Inger C. Berndtsson

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet

Monica Vikner Stafberg

Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet

ABSTRACT

I den här artikeln belyses och diskuteras abduktion inom livsvärldsfenomenologisk forskning. Syftet är att visa hur abduktiva processer inom en pedagogisk livsvärldsansats kan öppna upp för nya pedagogiska upptäckter, samt hur detta arbetssätt kan bidra med en fördjupad förståelse inför användningen av abduktion inom pedagogisk forskning. Utgångspunkt tas i den livsvärldsfenomenologiska ansats som utvecklats för pedagogisk forskning vid Göteborgs universitet med syfte att studera och gestalta människors levda liv. Livsvärlden karakteriseras av att utgöra både utvecklad teori (filosofi) och levt liv. Denna dubbelhet eller ambiguitet avspeglar på ett grundläggande sätt hur både teori och empiriskt material är centralt vid en abduktiv kunskapsbildning. Båda behövs för att fånga en mångfasetterad pedagogisk vardagsverklighet. Just spänningsfältet mellan empiri och teori erbjuder också en möjlighet att upptäcka något nytt, vilket kan sägas ingå i en fenomenologisk öppenhet inför att det studerade kan anta olika gestalt. I artikeln visas hur teori och begrepp är med i en sammanflätad kunskapande process för att utveckla ny pedagogisk kunskap. Det empiriska exemplet belyser lärarstuderandes och nyutbildade lärares bildningsgångar, där livsberättelser synliggör deltagarnas erfarenheter av att formas till lärare. Begreppet levd kropp blir lins i det som i artikeln benämns som en sammanflätad abduktiv tolkningsprocess.

INLEDNING

Through the lived body I'm open to the world. (Leder, 1990, s. 173)

Abduktion är ett begrepp som kan sägas vara ett underskattat begrepp inom pedagogisk forskning. Det har funnits som potential allt sedan Peirce myntade begreppet (Peirce, 2020). Begreppet finns med i olika metodböcker men ges inte alltid en utvecklande fördjupning. Ofta preciseras det i anslutning till *induktion* som utifrån enskilda iakttagelser hävdar att innehållet i dessa också är universellt giltigt, eller *deduktion* som tvärtemot utgår från att det generella också är giltigt i enskilda fall (Lübcke, 1988). I den här artikeln avser vi att belysa och diskutera begreppet abduktion med utgångspunkt i livsvärldsfenomenologisk teori och metodologi, inom ramen för en livsvärldsansats (Bengtsson, 2005, 2013). Det finns inom den livsvärldsfenomenologiska traditionen ett embryo till denna utveckling, vilket vi här har tagit fasta på, även om det inte tidigare klätts i denna typ av termer.

Det finns stor utvecklingspotential avseende abduktion inom den fenomenologiska rörelsen, inte minst för att synliggöra barns och ungdomars, studenters och vuxenstuderandes existentiella villkor i en värld. I tider av stora omvälvningar i skola och samhälle finns ett behov av att lyfta fram betydelsen av existens inom ramen för olika förändringsprocesser och lärande. Med grund i en mångfasetterad livsvärld presenteras och diskuteras i den här artikeln metodologiska möjligheter för ett abduktivt angreppssätt för att skapa ny och kanske banbrytande kunskap.

Artikeln avser att utgöra ett metodologiskt bidrag kring abduktion där både teori och empiri lyfts fram i kunskapsprocessen. Livsvärlden karaktäriseras av att utgöra både utvecklad teori (filosofi) och levt liv. Denna dubbelhet eller ambiguitet avspeglar på ett grundläggande sätt hur både teori och empiriskt material är centralt vid kunskapsbildning inom den livsvärldsfenomenologiska traditionen. Teorin förmår inte ensamt kasta ljus över det vardagliga livet, lika litet som det empiriska gestaltade levda livet i sig självt förmår att ge det en fullödlig bestämning. Båda behövs för att fånga en mångfasetterad pedagogisk vardagsverklighet. På sätt och vis kan en form av abduktion redan sägas ha utvecklats inom livsvärldsfenomenologisk pedagogisk forskning, även om det inte benämnts på detta sätt. Spänningsfältet mellan empiri och teori erbjuder en möjlighet att upptäcka något nytt, vilket också kan sägas ingå i en slags fenomenologisk öppenhet inför att det studerade kan anta olika gestalt. I artikeln vill vi visa på hur livsvärldsteori och -begrepp är med i en kunskapande process för att utveckla ny pedagogisk kunskap. Exemplet som är valt handlar om lärarstuderandes och lärares bildningsgångar in i yrket, där särskilt lärarstudenters levda erfarenheter under sin utbildning till lärare lyfts fram (Vikner Stafberg, 2017).

Lärarblivande har inte tidigare explicit studerats inom ramen för svensk eller internationell lärarutbildning utifrån livsvärldsfenomenologisk forskning. Det kan därför ses som en utmanande uppgift att söka en position för föreliggande artikel. Den blir snarare sammanflätad med flera forskningsinriktningar, inte minst forskning kring lärarblivande (lärarutbildning), livsberättelser och livsvärldsfenomenologi där levd kropp, levda relationer, levd tid och levt rum blir viktiga hörnstenar i en sådan sammanflätning. *Livsvärldsfenomenologisk forskning*, vilket är grundstenen i detta forskningsexempel, finns dock att finna inom många områden och blir alltmer spridd inom olika vetenskaper. Den har också en förankring inom pedagogiken, inte minst genom Bengtssons forskning vid Göteborgs universitet. Där är den dock inte knuten till lärarblivande eller narrativ. Vi hänvisar därför till den tidigare forskning som redovisas i Vikner Stafbergs (2017, kap. 2) avhandling och menar att studien som här presenteras därvid kan ha potential att synliggöra ny kunskap.

Den abduktiva analysprocess, som vi avser att lyfta fram inom livsvärldsfenomenologisk forskning, kännetecknas till stor del av ett tolkningsarbete, där ett öppet förhållningssätt beledsagas och kompletteras av en systematik som integreras in i en dialektisk process. I en öppen dialektik sammanvävs processer av att låta fenomenet tala ut ifrån sig självt, ur den empiri som det är hämtat, till att växelvis låta det studerade fenomenet möta relevant teori för att fördjupa den existentiella innebörden. För att fånga det livsvärldsfenomenologiska levda perspektivet, beskrivs hur den aktuella traditionen ofta hämtar bränsle från den teoretiska utläggningen av livsvärlden. På detta sätt kan själva begreppet livsvärld eller levd kropp (jfr teori) brukas för att kasta ljus på en existentiell dimension av en många gånger konkret pedagogisk fråga, som i det här fallet lärarblivande. Utgångspunkten i teori medverkar härigenom till att vända och vrida på det studerade fenomenet för att belysa nya fasetter och få det att framstå på nya och kanske utmanande sätt. Det är just växelspelet mellan de olika aspekterna av tolkning och förståelse som kan fördjupas via begreppet abduktion.

Även om livsvärldsteori är delvis komplex och av existentiell karaktär utgör det växelvisa samspelet mellan teori och empiri i en pedagogisk undersökning underlag för intressanta och ibland förvånande resultat. Konkreta exempel kommer att ges på hur befintlig livsvärldsteori och begrepp kan användas för att utveckla empiriska resultat, till exempel gällande livsvillkorens och den levda kroppens betydelse för lärarblivande, som tidigare nämnts. En existentiell dimension av forskningsresultaten bidrar till en vidgad och mer allmän relevans av empiriska resultat, då fenomenet härigenom får sin gestalt i den livsvärld som vi på olika sätt delar som individer i en värld. I det konkreta exemplet nedan lyfts Rickards levda erfarenheter av lärarutbildningen och den tidiga tiden i yrket, som till stor del ackompanjeras av förändringar i hans egen kropp. Härigenom gestaltas lärarblivande ur en kroppslig dimension, samtidigt som det också träder fram emot en fond av vad som förväntas av honom

från utbildningens sida, det vill säga de existentiella villkoren för lärarblivande. Här uppstår kollisioner mellan de bildningsgångar som Rickard representerar och den normativa bildningsgång som framträder i berättelserna och som knyter an till högskolan. Via ett abduktivt arbetssätt medges att synliggöra, sätta ord på och teoretiskt utveckla kring olika bildningsgångar. I det här konkreta exemplet har livsberättelser använts för att fånga deltagarnas erfarenheter av utbildningen och den första tiden i yrket. När en berättelse betraktas genom ett livsvärldsfenomenologiskt förhållningssätt och teori ges möjlighet att förstå berättelsens mening och innehåll, där det outgrundliga och förbryllande som ofta står centralt via abduktion kan förstås på ett nytt sätt, jämför med att se något som något. Olika berättelser om skolans liv träder fram, både synliga och mer osynliga.

Syftet med artikeln är att identifiera och beskriva hur abduktion som metodologiskt redskap och förhållningssätt kan användas inom en livsvärldsfenomenologisk forskningsansats (Bengtsson, 2005, 2013), samt hur detta klargörande kan användas för att utveckla abduktion mer allmänt inom pedagogisk forskning. Detta inbegriper att abduktiva element i forsknings- och analysprocessen tydliggörs inom ramen för livsvärldsfenomenologisk teori-bildning. De forskningsfrågor som artikeln avser att besvara är följande: 1) Vilka moment inom en pedagogisk livsvärldsansats kan beskrivas i termer av abduktion särskilt avseende analys och tolkning? 2) Vilka resultat är möjliga att erhålla med ett abduktivt arbetssätt inom livsvärldsfenomenologisk empirisk forskning?

Den metodologiskt inriktade forskningsfrågan kommer att besvaras inom ramen för det metodologiska avsnittet nedan. Vilka resultat som den abduktiva processen medger belyses utifrån exemplet lärarblivande (Vikner Stafberg, 2017)¹.

LIVSVÄRLDSFENOMENOLOGISK TEORETISK GRUND FÖR ABDUKTION

Livsvärldsfenomenologisk forskning vilar på teoretiska och filosofiska grundantaganden som utarbetats av filosofer och tänkare inom den fenomenologiska traditionen och rörelsen, företrädesvis med tysk eller fransk anknytning. Husserl (1859–1938) som betraktas som den moderna fenomenologins grundare, som för övrigt var samtida med Peirce (1839–1914), är den som utvecklat de grundläggande begreppen inom traditionen. Fenomenologi tar sin utgångspunkt i Husserls utläggningar av den naturliga erfarenheten eller den naturliga inställningens värld, begrepp som senare vidareutvecklats till begreppet livsvärld (Bengtsson, 2005, s. 10). Husserl hade som projekt att finna den yttersta grunden till kunskapen där han menade att kunskapen för att vara trovärdig måste ”gå tillbaka till ’sakerna själva’” (Husserl, 2000, s. 20). Utgångspunkten i empiriska livsvärldsstudier är därför ofta människors levda er-

farenheter och hur personer erfar världen på olika sätt. Det är alltså alltid *någon* som erfar *något*. ”Sakerna” (jfr fenomen) är alltid saker för någon, där subjektet alltid är riktat mot något annat än sig självt.² Då pedagogiska problem ofta syftar till att studera mänsklig förändring i form av utveckling, lärande eller påverkan lämpar sig livsvärlds-fenomenologin, där människan ses i relation till sin värld, väl för detta ändamål (Bengtsson & Berndtsson, 2015).

Inom pedagogisk livsvärlds-fenomenologisk forskning tas ofta avstamp även i något senare filosofer som Heidegger (1889–1976), Merleau-Ponty (1908–1961) eller Schütz (1899–1959). Dessa har gett riktningen en mer existentiell grund och var och en har bidragit till utvecklingen av livsvärlds-begreppet såsom *vara-i-världen* (Heidegger, 2013), *vara-till-världen* (Merleau-Ponty, 2012) och *vardagsvärld* (Schütz, 1999). I Sverige har Bengtsson (1949–2013) i sin tur bidragit med tolkningar av filosofiska grundtexter med relevans för pedagogisk forskning vid utvecklingen av en livsvärldsansats (Bengtsson, 2005, 2013). Livsvärlden ska förstås som den värld där vi lever våra vardagliga liv (Bengtsson, 2005). Den är alltid en konkret värld för någon, en värld där vi utför våra aktiviteter och handlingar, där saker och ting har en särskild mening för oss och där vi möter och interagerar med andra människor. Bengtsson (2013, s. 6) beskriver livsvärlden som: ”everything that is possible to experience and do for a particular individual”. Fenomenologin kan betecknas som en erfarenhetsfilosofi (Spinelli, 2005). Den karaktäriseras vidare av en mängd sammanflätningar såsom mellan liv och värld, individ och kollektiv, subjekt och objekt, et cetera. Det handlar följaktligen om att se verkligheten som både-och i stället för antingen-eller. Ontologin kan därför betraktas som en form av pluralism, där utgångspunkt tas i att saker och ting kan framstå på olika sätt för olika personer, beroende på var och ens levda vardagsverklighet. Lärarstudier kan alltså erfa sin utbildning på en mängd olika sätt. Livsvärlden är vidare öppen till sin karaktär där den ständigt skapas och omskapas, uttryckt av Bengtsson (2013, s. 6) som: ”the world is open and uncomplete to the same extent as life”.

För den fortsatta diskussionen av abduktion ska också nämnas att den moderna hermeneutiken från Heidegger och framåt stödjer sig på den moderna fenomenologin. Från och med Heidegger kan en hermeneutisk fenomenologi skönjas med betoning på existens och förståelse av människans vara-i-världen eller livsvärld (Palmer, 1969). Heidegger (2013, s. 54) uttrycker själv: ”Tillvarofenomenologi är *hermeneutik* i ordets ursprungliga betydelse, enligt vilket det betecknar utläggningens syssla.”

Den levda kroppen och lärarblivande

Det är Merleau-Ponty (1999, 2012) som utvecklat teorin om *levd kropp*, en teori där kropp och medvetande sammanflätas i ett kroppssubjekt. Det är via den levda kroppen som vi konkret erfar världen, vilket innebär att om krop-

pen förändras så förändras även världen (Merleau-Ponty, 2012). Buytendijk (refererad i Leder, 1990, s. 126) menar att: ”as long as we are healthy, nothing strikes us about ourselves. However, when our well-being is disturbed, one notices one’s own body”. Buytendijks utsaga kan tolkas som att vi inte lägger märke till kroppen så länge som den fungerar, men så fort något störs, gör ont, besvärar oss, et cetera, så tar vi genast notis om den. Detta kan också beskrivas som att vi i den naturliga inställningen inte noterar sådant som fungerar, det är oftast när ett brott sker på något sätt, som saker och ting träder fram i sin existens.

För empiriska livsvärldsstudier rekommenderas att en precisering görs av det valda fenomenet där det ges betydelse och förstås utifrån ett livsvärlds-fenomenologiskt synsätt (Berndtsson m.fl., 2007). För det aktuella exemplet om lärarblivande ges Merleau-Pontys (2012) filosofi betydelse som en levd kroppslighet i en pedagogisk vardaglig kontext eller livsvärld. Detta innebär att både kropp och psyke/intellekt ses som ett sammanflätat kunskapssubjekt inom lärande. Att lära sig något inbegriper då naturligt ett kroppsligt lärande, där lärandet så att säga sätter sig i kroppen. Notera att detta är giltigt både för färdigheter och bokkunskap (Bengtsson, 2015). Lärarstudenternas bildningsgångar ses följaktligen i den här studien som kroppsliga och det finns en uppmärksamhet mot vad den levda kroppen betyder och hur den ges innebörd i lärarutbildningen. Att initialt teoretiskt utveckla studieobjektet med hjälp av livsvärldsteori erbjuder en konkret förankrad teoretisk grund för vidare sammanflätade abduktiva processer. Detta framträder främst i tolkningen av de kroppsliga uttryck som texterna utmynnar i när de speglas i Merleau-Pontys filosofi om levd kropp. Då livsvärldsteori och begrepp finns med redan i starten av studien blir det empiriska materialet tidigt impregnerat av det livsvärlds-fenomenologiska synsättet och man kan säga att den empiriska studien därmed har en livsvärlds-fenomenologisk hållning (Berndtsson et al., 2007; Vikner Stafberg, 2017).

Intersubjektivitet eller mellankroppslighet (Merleau-Ponty, 1999, 2004) ges också en särskild betydelse i studien inom ramen för kroppslighet. Dessa initiala bestämningar av forskningsfenomenet i relation till teori bildar sammantaget en resonansbotten för ett möjligt abduktivt arbetssätt i analysen, där levda erfarenheter kan ta spjörn mot teorin för att förklaras och förstås, i en sammanflätad kroppslighet.

LIVSVÄRLDSFENOMENOLOGISK METODOLOGI OCH ABDUKTION

Inom livsvärlds-fenomenologisk empirisk forskning handlar det, i enlighet med Husserl (2000), om att gå till sakerna själva och vara följsam mot dessa. Det finns olika inriktningar inom fenomenologisk empirisk forskning som här kort kommenteras men sedan främst inriktas mot hermeneutisk livsvärlds-

fenomenologi. Det är just genom tolkningsarbetet som abduktion kan nyttjas och utvecklas för pedagogisk forskning.

Metodologiska inriktningar inom fenomenologi

Inom det fenomenologiska området finns både teoretisk (filosofisk) och empirisk forskning. Det är viktigt att inte en sammanblandning sker mellan dessa olika inriktningar. Filosofisk forskning ägnar sig exempelvis åt att fördjupa förståelsen av fenomenologiska grundtexter (se t.ex. Bengtsson, 1993 eller Ruin, 2020). Filosofiska texter utgör dock ofta de teoretiska utgångspunkter som behövs för att kunna bedriva empirisk fenomenologisk forskning, inte minst som regional ontologisk³ och epistemologisk utgångspunkt. Inom fenomenologisk forskning kan noteras att metodologiskt angreppssätt också ofta varierar beroende på vilka filosofiska texter som forskaren tar avstamp i. Det kan noteras att den empiriska forskning som tar utgångspunkt i Husserls senare transcendentala utveckling kring till exempel epochén också ofta tar med detta begrepp i den metodologi som utformas. Här kan exempelvis arbeten av Giorgi (2021) eller van Manen (2016) nämnas. Inom denna tradition betonas ofta fenomenologins deskriptiva karaktär. En annan empirisk ingång tar i stället som utgångspunkt den fenomenologiska filosofi där existensen står central, se t.ex. Heideggers (2013) men även Merleau-Pontys (2012) och Gadammers (1989) filosofi. Den här typen av forskning betonar i stället ofta fenomenologins tolkande dimension. Även Farrell (2020) identifierar de här två grenarna av fenomenologisk forskning inom pedagogiken, där hon särskilt också frågar sig varför levda erfarenheter inom pedagogisk forskning är så underrepresenterat. Det finns även andra beskrivna metodologiska angreppssätt inom fenomenologisk forskning såsom exempelvis EPP-metoden (empirical phenomenological psychological method) (Karlsson, 1995).

Sedan 1990-talet har en forskningsansats inom svensk pedagogisk forskning utvecklats i termer av en pedagogisk livsvärldsansats (Bengtsson, 2005, 2013; Berndtsson m.fl., 2019). Ansatsen har främst utgått från pedagogisk forskning vid Göteborgs universitet och har av dess grundare professor Jan Bengtsson benämnts som *Göteborgsskolan* (Bengtsson, 2013). Den här kvalitativa ansatsen inrymmer stor grad av metodologisk kreativitet, i enlighet med Husserls ursprungliga intention. Särskilt betonas att möten måste skapas mellan forskaren och deltagares livsvärldar och att vi har både språklig och etnografisk tillgång till andras livsvärld. Vi kan som forskare inte heller frigöra oss från livsvärlden för att studera den utifrån. Forskaren har också sin egen livsvärld där ett möte med deltagares livsvärld måste till (Bengtsson, 2005). Det är i mötet ansikte-mot-ansikte som det genuina mötet kan ske (jfr Schütz, 1999). Varje människas livsvärld är unik och innefattar ett rikt spektrum av erfarenheter, kunskap, känslor och upplevelser. Med utgångspunkt i livs-

världen ges möjlighet att utveckla verktyg för empirisk kunskapsbildning, där det i varje studie får göras ställningstaganden kring vilka metoder som visar sig ändamålsenliga för den valda forskningsfrågan. Avseende analysmetoder erbjuds stor flexibilitet, där Bengtsson (2005) lyfter fram att ”det empiriska materialet bör få komma till uttryck på sina egna villkor inom ramarna för den fråga som det vill vara ett svar på” (s. 53). Även andra forskare betonar användning av en mångfald av metoder (Zahavi, 2019). Det handlar om forskarens följsamhet mot det som ska studeras och att se fenomenen i all sin komplexitet. Som en följd av detta har alltså varje forskningsprojekt ett arbete i att finna analysmetoder som lämpar sig för att mejsla ut och lyfta fram det centrala och unika i varje forskningsprojekt.

För att tydliggöra abduktion inom en livsvärldsansats har vi valt att ta fasta på behovet av att använda tolkning för att närma oss och förstå andra människors livsvärld. Fenomenologin blir då främst en hermeneutisk fenomenologi som betonar den tolkande och förstående aspekten av att vara-i-världen. Att närma sig ”sakerna” som det uttrycks inom fenomenologin får då en hermeneutisk ingång, det vill säga vi erfar något *som* något. Upptäckandet av något nytt sker, i enlighet med Heidegger, ofta i samband med att något inte längre fungerar eller att något har förändrats. I empirisk forskning blir det ofta uppenbart hur något är beskaffat, när det erfarna kontrasteras mot något tidigare beständigt som nu belyses i ett nytt ljus. Just livsvärldsansatsen har också som ambition att bringa fram det som annars inte så lätt bringas till uttryck (Bengtsson & Berndtsson, 2015). Ansatsen strävar efter att se något från ett nytt perspektiv – att få fatt i ett förgivettagande som ännu inte formulerats. Hur görs då detta? En ingång i den tolkande analysen är givetvis forskarens förförståelse, men för att gestalta levtt liv behöver även livsvärldens teoretiska och filosofiska resurser användas. Det är här som abduktionen specifikt kommer in.

Abduktion inom pedagogisk livsvärldsfenomenologisk forskning

Begreppet abduktion utvecklades ursprungligen av Peirce (1839–1914) som också betraktas som pragmatismens grundläggare (Peirce, 2020). Han var också den som startade användningen av abduktion i forskning. Begreppet abduktion kommer från latinets *ab-ducere* och betyder – leda bort. Hos Peirce är detta en form av slutledning vid sidan av deduktion och induktion. Det är när vi erfar något egendomligt, något som vi ej förväntat oss, som vi kan använda abduktion för att dra slutsatser (Lübcke, 1988). Av forskning framgår emellertid att Peirce hade en mängd olika definitioner av abduktion (El Khachab, 2013). Alvesson och Sköldberg (2008) har i ett metodologiskt och vetenskapsfilosofiskt inriktat verk utvecklat abduktion i kontrast till ett isolerat induktivt respektive isolerat deduktivt angreppssätt. Enligt dessa forskare utgör abduktion något mer än enbart en mix av induktion och deduktion.

Abduktion tillför i stället något nytt som utvecklar såväl det empiriska som det teoretiska. Dessutom menar de att *förståelse* inbegrips i abduktion, vilket är särskilt intressant för vårt resonemang då det explicitgör ett närmande till hermeneutiken. Även Feil och Olteanu (2018) diskuterar relevansen av hermeneutik i relation till abduktion. Johansson (2000) är en annan forskare som med utgångspunkt i Peirce lyfter fram abduktion och bland annat betonar abduktionsprocessen som syntetiserande och att när den används resulterar den i något kvalitativt nytt. Han lyfter också fram intuition som en del av processen.

På vilket sätt har då andra forskare inom det livsvärldsfenomenologiska området använt sig av och/eller lyft fram abduktion i metodologiska angreppssätt? Först ska nämnas att ett flertal forskare inom det pedagogiska kunskapsområdet har använt sig av en hermeneutiskt influerad livsvärldsfenomenologi (se t.ex. Berndtsson, 2001; Hautaniemi, 2004; Johansson, 1999; Lilja, 2013). Det finns alltså i livsvärldsfenomenologisk empirisk forskning rika exempel på hur teori, begrepp och levtt liv (jfr empiri) kan sammanflätas. Här skulle det kunna ligga ganska nära till hands att också nyttja begreppet abduktion för de analysprocesser som använts, dock har vi inte funnit att abduktion är explicit framlyft i de metodologiska beskrivningar vi tagit del av.

Vi vill nu skissa på ett metodologiskt angreppssätt som skulle kunna vara användbart för att lyfta fram abduktion inom livsvärldsfenomenologisk forskning. En start i det här arbetet är att initialt nyttja de teoretiska och filosofiska resurser som finns inom livsvärldsfenomenologin. Som Berndtsson m.fl. (2007) skriver handlar det om att få med sig teorin in i forskningsprocessen, att den ska bli en verksam och aktiv del igenom hela processen. Det handlar inte enbart om att ”tänka” fenomenologi utan också om att samtidigt ”göra” fenomenologi (s. 257). Genom att det studerade fenomenet ges en initial bestämning relativt livsvärldsteori och begrepp ges det möjlighet att inkorporera det livsvärldsfenomenologiska förhållningssättet från start. Livsvärlden relaterar ju naturligt till det levda livet i världen, som det ter sig för var och en av oss, men livsvärlden relaterar också till hur den beskrivs i filosofi och teoretiska utläggningar. Initialt handlar det alltså om att identifiera, beskriva och klä det fenomen som ska studeras i en livsvärldslig språkdräkt. I det aktuella exemplet finns detta beskrivet i avsnittet ”den levda kroppen och lärarblivande”. På detta sätt görs en tidig koppling mellan teori och levtt liv som borgar för att den empiriska fasen av forskningen genomsyras av det livsvärldsfenomenologiska synsättet eller blicken på kunskapsobjektet. Den här fasen av forskningen kanske skulle kunna ses som en form av deduktion, om vi ska relatera till de begreppsdefinitioner som används i relation till abduktion.

För att en abduktiv livsvärldsanalys ska kunna genomföras måste det föreligga någon typ av empiriskt underlag för tolkningsarbetet. Inom empirisk forskning handlar det ofta om material som tillkommit via någon typ av inter-

vjuer, observationer, bilder eller skrivna texter. Centralt är att materialet inrymmer levda erfarenheter från deltagares livsvärld. Inom den här fasen av forskningen är det viktigt att det finns en lyhördhet inför de personer man möter i studier, inte minst när forskaren försöker få fatt i innebörder av det studerade fenomenet och betingelser för existens. Här har det genuina frågandet, i enlighet med Gadamer, en betydelsefull funktion för att upprätthålla fenomenologisk öppenhet (Palmer, 1969). Det initiala närmandet till den andres livsvärld och livsbetingelser betraktas sålunda som en förutsättning för ett abduktivt arbetssätt inom livsvärldsansatsen. Om denna process skulle kläs i ord som används relaterat till abduktion så skulle den kanske närmast betraktas som induktiv i betydelsen att utgångspunkt tas i empiri och levda erfarenheter.

Utmaningen består sedan av att i en analys binda samman eller sammanfläta det levda livet i världen med teorier om och möjlighetsbetingelser inom livsvärlden. Det är främst den här integrationen eller snarare sammanflätningen mellan livsvärldsteori och levt liv som vi menar är det abduktiva bidraget till pedagogisk forskning. Här behöver ett systematiskt och kreativt tolkningsarbete utföras. I en öppen dialektik sammanvävs processer av att låta fenomenet tala ut ifrån sig självt, ur den empiri som det är hämtat, till att växelvis låta det studerade fenomenet möta teori för att fördjupa existentiella innebörder. Det är i den här arbetsprocessen som abduktion bedöms vara särskilt relevant. För att fånga det levda perspektivet hämtas ofta bränsle från teoretiska utläggningar av livsvärlden samt den initiala teoretiska precisering som gjorts relativt forskningsproblemet (jfr ovan). Sammanflätningen av empiriskt material och teori och/eller begrepp medverkar härigenom till att vända och vrida på det studerade fenomenet för att belysa just nya fasetter och få fenomenet att framstå på nya och kanske tidigare dolda sätt. Tolkningsarbetet kännetecknas följaktligen av både kreativa skapande processer och ett systematiskt arbete där tolkningar utmejslas och prövas i sin bäring mot materialet (jfr Gustavsson, 2000).

En ytterligare aspekt är Ricoeurs uttryck att det som ska förstås i en text är ”det som texten talar om – *textens "sak"*, d v s den värld som texten på något sätt utvecklar *framför* texten” (Ricoeur, 1993, s. 77). Detta är möjligt att förstå i termer av att i empiriska studier öppna upp för och engagera sig i deltagares livsvärld. Det är i själva mötet mellan det mänskligt levda livet och världen, mellan individen i relation till ett kollektiv, samt mellan kroppen som subjekt och objekt, et cetera som vi menar är det möjlighetsskapande momentet inom livsvärldsanalysen träder fram. Där det levda livet kastar ljus över den vardagsvärld som deltagarna lever i, och tvärtom, där möjlighetsbetingelserna i världen också är med i ett forfarande av det liv som är möjligt att leva. Tolkningsprocessen beskrivs ofta som ett pendlande mellan förförståelse och förståelse, del och helhet, närhet och distans, förståelse och förklaring et cetera (jfr Ödman, 2007). Traditionellt har man gestaltat och benämnt tolkningsarbetet

som en hermeneutisk cirkel, men med Ricoeur blir det i stället tal om en hermeneutisk spiral, där det handlar om att spränga cirkeln och även försöka sig på en *bättre* tolkning (Kristensson Ugglå, 2004). Det som i enlighet med Ricoeur brukar benämnas som en misstankens hermeneutik kan också vara relevant för att öppna upp tolkningar mot både levtt liv och betingelser för pedagogisk verksamhet och existens.

I en tolkningsprocess är det ibland otillräckligt att enbart söka efter att förstå ett material, då aspekter av förklaring vid vissa tillfällen behöver lyftas in för att metodologiskt komma vidare i en tolkning. Ricoeur (1993) menar att förklaring och förståelse måste komplettera varandra dialektiskt. Han skriver om förklaringen: "... erbjuder den en hjälp att bättre och längre följa med i historien när den spontana förståelsen av första graden har misslyckats" (Ricoeur, 1993, s. 95). Ricoeur vänder sig alltså mot den traditionella synen på förståelse i form av enbart inlevelse i enlighet med bland annat Dilthey, där det berättande draget förbises (Kristensson Ugglå, 2004; Palmer, 1969). Om förklaringen ses som en naturlig del av förståelsen blir den i stället en hjälp att följa med i en berättelse och kan därmed också ses som en del av den abduktiva processen. Särskilt blir detta tydligt när det som hjälp i förklaringen förs in livsvärldsteori eller begrepp för att bidra till ökad förståelse av ett studerat problem (jfr Berndtsson, 2016).

Till följd av den initiala bestämningen av forskningsobjektet relativt teori kan sägas att materialet redan från början är teoriimpregnerat, lika väl som att livsvärldsteori har rika kopplingar till och ofta är utvecklad ur levtt liv. Det är just växelspelet mellan livsvärld som teori och levtt liv, som det tar sig uttryck i en konkret tolkningsprocess, som vi menar är ett uttryck för abduktion, där det empiriska såväl som det teoretiska utvecklas (jfr Alvesson & Sköldberg, 2008). Abduktion definieras i den här texten som en sammanlänkning eller sammanflätning av dessa komponenter för att fördjupa förståelsen av ett livsvärldsligt forskningsproblem. Dock inte så att de läggs sida vid sida, men att de olika livsvärldsliga uttrycken utmanar och stödjer varandra i sökandet efter ny kunskap. I abduktionen tydliggörs ett mer genuint sammanflätande mellan empiri och teori, som en slags sammantvinning. Livsvärldens röst är oerhört viktig att den hörs men för att få syn på, sätta ord på och ge språk åt det levda kan begrepp och teorier bidra med tolkningsidéer. Abduktion kan på detta sätt bidra till att utveckla ett språk för det ibland undflyende, det som ligger dolt i den naturliga inställningen och bringa det till uttryck. Genom att saker identifieras och benämns blir det också möjligt att prata om dem.

Så småningom kanske forskaren kan inkorporera ett livsvärldsligt seende och ett grundläggande synsätt i att betrakta liv och värld. En abduktiv utgångspunkt återfinns då på sätt och vis i själva premisserna för en livsvärldsansats, där betraktandet karaktäriseras som ett integrerat eller sammanflätat seende sprunget ur ett induktivt betraktande. Det teoretiska perspektivet finns då påtagligt närvarande i betraktandet av olika fenomen. Härigenom byggs ett

betraktande som i sig självt integrerar det levda likväl som teorier om det levda (jfr Berndtsson, et al., 2007). Det existentiella hålls härigenom ständigt närvarande både som levt liv och teori, vilket vi vill argumentera för utgör ett abduktivt synsätt i en mer grundläggande betydelse. Med stöd i abduktion är det möjligt att uttrycka sig om det levda livet i nya termer och begrepp, exempelvis neologismer som ger uttryck för pedagogiska problem i en sammanflätning av existens och livsvärldsfenomenologisk teori eller filosofi.

I exemplet nedan kan abduktion vara det som sammanflätar berättelser, handlingar och levd kropp – en sammanflätning som ger plats för nya upptäckter och begrepp.

Använd metodologi i empiriskt exempel om lärarblivande – abduktion

I den exempelstudie vi refererar till används en pedagogisk livsvärldsansats för att öka förståelsen för hur livsvillkor på ett väsentligt sätt både bidrar till och begränsar deltagarnas möjligheter att bli lärare, samt vilken lärare de ges möjlighet att bli (Vikner Stafberg, 2017). Livsberättelser är ett sätt att nå fördold erfarenhet, som gör att deltagaren för en stund blickar inåt och öppnar upp för vad som kan vara väsentligt att dela. Livsberättelser säger också något om den värld i vilken individen lever. Här krävs ett möte mellan forskaren och studiens deltagare. Hur kan fenomenet *lärarblivande* annars förstås som fenomen, om inte forskaren går ”along-side” för att komma så nära den levda erfarenheten som möjligt (Clandinin & Connelly, 1998). I föreliggande studie har deltagarnas levda erfarenhet bidragit med att beskriva livsvillkor i anslutning till studierna till lärare. För aktuellt empiriskt exempel om lärarblivande kan särskilt betonas Polkinghorns (1996) fokus på berättelser inom den fenomenologiska traditionen. Att arbeta med narrativ är att arbeta med en retrospektiv berättelse, det är ett sätt att se på och tolka liv (Polkinghorne, 1996). Det narrativa angreppssättet gav ett överraskande resultat tack vare ett möjligt abduktivt tillvägagångssätt.

EXEMPLET LÄRARBLIVANDE: SAMMANFLÄTNING I MÖTET MED NARRATIV

Den forskningsfråga som besvaras i det här avsnittet och som primärt relaterar till exemplet handlar om att synliggöra aspekter av lärares bildningsgångar in i yrket, vilka annars ofta är höljda i dunkel. I avhandlingen formulerat som: ”Vad träder fram som existentiella villkor för lärarblivande och vilken betydelse ger deltagarna dessa?” (Vikner Stafberg, 2017, s. 33). Som tidigare nämnts används teorin om den levda kroppen och livsvärld som resurs för ett närmande till och förståelse av deltagarnas levda erfarenheter av att bli lärare, gestaltat via livsberättelser och narrativ. I projektet används livsberättelse som

datainsamlingsmetod. Dessa insamlas två gånger med åtta års mellanrum och vi får möjlighet att följa deltagarna från lärarutbildningen som student och senare som färdiga lärare sedan en kortare tid. I exemplet nedan får vi följa Rickards bildningsresa.

Rickards erfarenheter av lärarutbildningen

”människans liv är kroppsligt relaterat och ... förändringarna i den påverkar arbetet i skolan” (Bengtsson, 2007, s. 1).

Rickard lever i en mindre ort i utkanten av staden där högskolan finns och behöver därför pendla när han så småningom påbörjar lärarutbildningen. Han bor hemma med sin familj på orten där han har växt upp. Rickard har ingen yrkesvision när han slutar gymnasieskolan, hans utbildnings- och yrkesmässiga färdriktning är osäker och långt ifrån tydlig och klar. Det innebär att en självklar yrkesutbildning inte är aktuell förrän han möter en ledare som erbjuder honom att hjälpa till på ett barn- och ungdomsläger. I samband med det får Rickard en levd erfarenhet att leda barn- och ungdomar, vilket gör att han senare söker sig till lärarutbildningen. I forskningsprojektet möts Rickard första gången under utbildningstiden och andra gången efter åtta år då han inte längre varken läser till lärare eller arbetar som lärare.

Rickards berättelse blottlägger hans kroniska sjukdom och konsekvenserna kring den. Han insjuknade före lärarutbildningen, men är trots det motiverad att bli lärare. Detta påverkar hans resultat då sjukdomens skov gör att deadlines och VFU-perioder ibland inte kan genomföras och han kommer efter. Här möter han ett motstånd där utbildningen inte ger plats för Rickards livsvillkor, ett motstånd där han själv inte har någon kontroll över det som sker, han kan inte påverka sin sjukdomsbild så att den passar till utbildningens ramar och kursplaner (Vikner-Stafberg, 2017, s. 115).

Merleau-Pontys (2012) filosofi om *levd kropp* och *existens*, kan här hjälpa oss att förstå att Rickard ständigt förhåller sig till sin kropp. Den påverkar hans formande till lärare och kroppen gör sig genom sjukdomen, ständigt påmind. Han beskriver hur den påverkar hans möjlighet att studera:

Ja, då var det matematiken ... sen började det strula med [kroniska sjukdomen], jag fick en dålig period där, att jag fick [symtom av den] och grejer, så jag missade två kurser som jag fortfarande inte har läst in. (Rickard vid första intervjutillfället)

Rickard har själv en relativt positiv syn på sin sjukdom. Han förhåller sig till den ständigt men låter den inte påverka hans livsval exempelvis när han väljer att studera till lärare. Efter arbetet på lägret med barn- och ungdomar fick relationen till barnen en speciell betydelse för honom. Hans tid i utbildningen

blir tuff och utmanande och deadlines är en del av dessa utmaningar. När intervju nummer två genomförs efter åtta år, har fler händelser förändrat Rickards liv; hans 15-åriga syster har avlidit i leukemi, hans vikariat som lärare tar slut, försäkringskassan vill försäkra ut honom och hans flickvän gör slut vid samma tidpunkt. Rickard slutförde aldrig sitt examensarbete, här berättar han:

Men då blev lillsyrran sjuk, hon fick leukemi, blev tvungen att åka in på sjukhuset i Staden. Hon fick bo där och vi åkte med och bodde med henne i Staden. Det var mamma som bodde på sjukhuset med henne. Jag träffade en tjej, bodde hos henne och så bodde mamma hos syrran på sjukhuset. Min syster dog i mars. (Rickard vid andra intervjutillfället, åtta år efter det första)

Den händelseutveckling som utspelar sig vid samma tidpunkt som lärar-examen skulle slutföras påverkar Rickards existens i livsvärden och de livsvärldsliga dimensionerna. Händelserna lagras i hans kropp och hans sjukskrivning övergår, på inrådan av försäkringskassan, till en sjukpensionering när Rickard är 31 år. Han förmedlar vid sista intervjutillfället att hans dröm fortfarande är att kunna komma tillbaka till skolan. Han berättar om varför hans vikariat inte förlängdes:

... just med tanke på att jag hade så dåligt minne, för det var sedan själva undervisningen i sig, ja visst, det gick bra men det var när man skulle sätta betyg att jag inte kommer ihåg vem som hade gjort vad till exempel, jag kunde inte redovisa speciellt bra, så det var väldigt svårt. Det var mer vem som hade gjort vad på lektionerna, till exempel vid föreläsningar och vilka som hade visat sig aktiva och kommer med frågor och var med i diskussioner, det är sådant som skulle vara med när man skulle bestämma vad de skulle ha för betyg och ändå, jag skrev ju dagbok från jobbet så jag har ju det också, jag skrev ju varje dag. (Rickard vid andra intervjutillfället, åtta år efter det första)

Hur är det möjligt att förstå, tolka och analysera den här typen av berättelser? Vad går att synliggöra, få fatt i och förstå i relation till exempelvis livsvärldsfenomenologi och filosofi? Efter att Merleau-Pontys filosofi om *levd kropp* användes som lins kunde specifika skeenden synliggöras och förstås i relation till den. I Rickards liv är den levda kroppen central och han bär existensen inom sig och hårbärgerar sjukdomen hos sig själv och konsekvenserna av den, men han hårbärgerar också systemens bortgång, flickvännens försvinnande, det förlorade jobbet (läs drömmen) och den sjukpension som han tilldelas när han är 31 år.

Med hjälp av begreppet *bildningsgångar*, som är en abstraktion, kan livsmönster samlas och sorterats när det gäller livsvillkor i lärarblivandet. Ett sådant exempel är den hälsosamma bildningsgången som är den bildningsgång som blir central för Rickard. Hans hälsa avgör vilken bildningsresa som är möjlig för honom. Rickard befinner sig många gånger också i den känslösamma bildningsgången där han stannar upp för att härbärgera känslor i samband med den senaste tidens händelser. Den förståelse som bildningsgång som begrepp kan ge oss är att det är få studenter som följer utbildningen så som den är tänkt att möta studenterna ur högskolans perspektiv. Den student som passar bäst in i den bildningsgången är den student som är a) frisk, b) inte har några funktionsvariationer, c) har en frisk familj, d) som uppskattar allt grupparbete och som med andra ord, har ett liv med gott om plats för denna utbildningsresa. Dessa bildningsgångar är inte som vattentäta skott i bildningsresan, det sker ständigt rörelser mellan dem och studenten kan röra sig i flera samtidigt. Bildningsgångarna, som utöver den hälsosamma och känslösamma bildningsgången som här diskuteras, utgörs också av en normativ (den lärarutbildning som avser att möta studenterna och som präglar vardagen i utbildningens och skolpraktikens värld), men där finns också en ambitiös och en missvisande bildningsgång. Det är när deltagaren lämnar den normativa bildningsgången som lärarblivandet ibland skaver och liv och värld framträder (Vikner Stafberg, 2017).

Det Rickard delger om sitt liv är också delar av en *secret story* (Clandinin & Connelly, 1996), det vill säga en berättelse som ännu inte är berättad. Troligen känner närmsta familjen till hans kroppsliga besvär, systemens bortgång, flickvännens avslut men vilka känner till hans erfarenheter från arbetsplatsen? Den samlade bilden av Rickards existentiella villkor för lärarblivande är här unik och ger oss nya insikter om och ny förståelse för hur *levd kropp* ständigt också är vår existens och hur den framträder i formandet till lärare med sina särskilda existentiella villkor.

DISKUSSION: ETT SAMMANFLÄTAT SEENDE

I den här artikeln har vi strävat efter att lyfta fram och tydliggöra hur abduktion kan framstå inom en livsvärldsansats, kanske särskilt inom ramen för analysen, men även tidigt i forskningsprocessen. Inom livsvärldsfenomenologisk empirisk forskning eftersträvas ofta en öppenhet inför hur varje enskilt projekt formas, att det inte finns någon bestämd ram som all forskning inom den här traditionen har att följa. Vi menar likväl att vår analys kan bidra med intressanta inspel till hur abduktion kan bidra till ett förtydligande av forskningsprocessen, för de projekt där detta angreppssätt passar.

Vi har beskrivit och gett exempel på hur abduktion både systematiskt och skapande kan förankras i ett metodologiskt förhållningssätt med exempel från

en genomförd empirisk analys. Att arbeta stegvis inom abduktion är något som även Peirce (2020) hemfaller till på flera sätt och det kan både strukturera och processa aspekter i forskningen, enligt oss.

Gestaltandet av det levda livet i världen är en förutsättning för att gå vidare i en mer utvecklad tolkningsprocess. I aktuellt exempel visas det gestaltade livet på individnivå, men det skulle även kunna redovisas på gruppnivå, exempelvis om särskilda skäl föreligger att vara extra försiktig med känsliga data. Livsvärldsfenomenologisk forskning handlar om att komma nära deltagarnas livsvärld och förstå betingelserna för deras levda liv, med utgångspunkt i de forskningsfrågor som ställs. Det hermeneutiska inslaget blir tydligt då forskaren närmar sig sitt studieobjekt via sin förförståelse, vilket också skulle kunna beskrivas som en form av begynnande abduktion. Det ska dock noteras att det här initiala arbetet har som främsta fokus att det levda livet ska ges möjlighet att träda fram, så som det visar sig (jfr Husserl, 2000).

När empiri möter teori i fenomenologisk livsvärldsforskning kan den abduktiva karaktären framträda. Det är här som den egentliga tolkningsprocessen träder in. I exemplet Rickard ovan har vi visat flera aspekter som inte självklart annars hade blivit synliga. Det abduktiva i den här processen består av en medveten användning av fenomenologisk och livsvärldsfenomenologisk teori med tillhörande begrepp i ett tolkningsarbete. I det aktuella exemplet om Rickard är Merleau-Pontys (1999, 2012) teori om levd kropp särskilt relevant och tydligt exemplifierad i existentiella villkor. Den samlade berättelsen tolkas och förstås med hjälp av abstraktionen bildningsgångar och med begreppet *secret story*. Därvid har Rickards levda liv mött livsvärldsteori. Detta har gjorts möjligt delvis via livsvärldsteoriernas ofta ganska så konkreta karaktär. I en öppen dialektik sammanvävs processer av att låta fenomenet tala ut ifrån sig självt, till att växelvis låta det studerade fenomenet möta relevant teori för att till exempel fördjupa den existentiella innebörden. Det har visat sig konstruktivt att använda sig av både förståelse och förklaring, i enlighet med Ricoeur (1993) för att komma vidare i tolkningen. Den här beskrivningen har vissa likheter med hur Alvesson och Sköldberg (2008) beskriver tolkningsprocessen: ”Uttryckt på annat sätt behövs det en upprepad process av pendling eller altermning mellan (empiriladdad) teori och (teoriladdad) empiri” (s. 61). Det vi har beskrivit har därvid visst gemensamt med de nämnda författarna. Dock skiljer det sig också markant i det att resonemanget appliceras och fördjupas i relation till livsvärldsfenomenologi, hermeneutik och existens. Noteras bör att det här tillvägagångssättet också kräver viss insatthet i relevant teori för att kunna tillämpas.

För att sammanfatta kan abduktion i betydelsen av att sammanlänka teoretiska utgångspunkter med levtt liv sägas vara särskilt tydligt initialt i forskningsprocessen då valt fenomen ges en teoretisk inramning, därefter när forskaren närmar sig fältet där det teoretiska finns med som en grund för seendet och studerandet (jfr figur-grund), samt slutligt i det mer uttalade

hermeneutiska tolkningsarbetet som består av ett kontinuerligt sammanflätande av empiriskt material med teori och begrepp. Abduktion definieras i linje med det som framkommit i den här analysen som en sammanflätad tolkningsprocess, där levtt liv och teori om livsvärlden integreras och sammanflätas i forskningsprocessen. Syftet är att få fatt i det som ännu inte bringats till uttryck, gestalta detta och ge det en språklig och teoretiskt förankrad bestämning.

Vikten av levd erfarenhet bör beaktas som av största vikt, där vi genom narrativ ges möjlighet att ta del av erfandet kring att formas till lärare i deltagarnas livsvärld. Utan den informationen står teorin på egen hand utan att sammanflätas med något empiriskt material kring livsvärlden. En sådan sammanflätning ger möjlighet till den tolkning vi här visar som exempel för en abduktiv metod och som vi benämner *det sammanflätade seendet*. Med abduktionsprocessen blir detta möjligt.

I pedagogisk forskning och/eller livsvärldsfenomenologisk forskning har påfallande lite forskningsspår visats i sökmotorerna. Några disparata exempel har dock givits ovan, men utan tydlig anknytning till abduktiva processer. I mötet mellan det induktiva och det deduktiva i föreliggande exempel kan en sådan strimma i tolkningen falla ut och synliggöra resultat som samtidigt överraskar. I Vikner Stafbergs avhandling noteras detta:

... det främsta bidraget är kanske de berättelser som här har delats med mig, berättelser som skulle handla om att studera och om första tiden som lärare, vilka kom att innehålla flera existentiella dimensioner som jag inte hade kunnat föreställa mig. (Vikner Stafberg, 2017, s. 224).

Med hjälp av en livsvärldsansats ser vi att det även är möjligt att arbeta utifrån ett mer integrerat livsvärldsfenomenologiskt sammanflätat seende i den pedagogiska empiriska forskningspraktiken, något som vi avslutningsvis vill lyfta fram. Forskaren har, så att säga, integrerat den valda livsvärldsteorin i sin kropp så att den blir en del av ett seende med vilket hon betraktar världen, jämförbart med hur Bengtsson (2015) beskriver hur lärare undan för undan integrerar en teori i sin egen kropp. I det här avslutande steget ser vi även att det är fullt möjligt att utveckla nya ord eller begrepp som utgör en sammanlänkning eller sammanflätning mellan teori och studerad praktik. Det finns ibland en svårighet att benämna och tala om det existentiella, inte minst i skolan. Via det abduktiva tillvägagångssättet kan fenomen beskrivas och ges uttryck och benämnas via både befintligt språkbruk och nya begrepp. Detta skulle kunna vara det mest nyskapande i resonemanget.

När det gäller att belysa problem inom den pedagogiska praktiken menar Bengtsson: "if we want to understand educational situations, we have to understand them in their lived and worldly context as this is where they have their meaning" (2013, s. 8). Livsvärldsansatsen blir därmed ett väsentligt bi-

drag till pedagogisk forskning relaterat till en mängd olika problem, vilka kan utgöra egna substantiella bidrag och/eller komplettera andra forskningsriktningar. Det sätt som vi tydliggjort de abduktiva inslagen i forskningsprocessen skulle kunna användas även inom annan pedagogisk forskning, kanske med en annan teoretisk grund. Livsvärldsteori erbjuder dock en unik möjlighet att studera förändringsprocesser i pedagogiska praktiker, inte minst till följd av dess följsamhet och öppenhet inför olika livsvillkor. Genom att vända sig till personer som själva genomgår och erfar en förändring blir den också synlig i all sin kroppslighet och socialitet. Just genom människans förbundenhet med en värld och existens medges förändringar att träda fram. Dessa kan som i exemplen ovan visa hur världen kan framträda både som något överraskande och positivt, men också i motsatsen. Abduktion i pedagogisk forskning med livsvärldslig grund kan härigenom bli ett konstruktivt sätt att studera pedagogisk förändring. Vi menar att det abduktiva bidraget också tillför något nytt just genom den systematiska sammanflätningen av livsvärldsteori och empiriskt material i tolkningsprocessen.

Slutligt kan betonas att den abduktiva livsvärldsanalysen är en god utgångspunkt för gedigen pedagogisk teoriutveckling på livsvärldslig grund. Den visar i denna text överraskande och kunskapsmässigt nya resultat.

NOTER

¹ Det valda exemplet är hämtat från Vikner Stafbergs (2017) doktorsavhandling, där det vidareutvecklats inom ramen för ett abduktivt arbetssätt.

² Att *någon* alltid är riktad mot *något* är grunden i själva intentionalitetsteorin.

³ Regional ontologi används här i den betydelse som Bengtsson (2005, s. 36) lägger i begreppet med hänvisning till den specifika verklighet som ska studeras, och inte i enlighet med Husserls användning av begreppet.

REFERENSER

- Alvesson, Mats, & Sköldberg, Kaj (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.
- Bengtsson, Jan (1993). *Sammanflätningar. Husserls och Merleau-Pontys fenomenologi*. Daidalos.

- Bengtsson, Jan (2005). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. I J. Bengtsson (Red.), *Med livsvärlden som grund: bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning* (2:a omarbetade upplagan, s. 9–58). Studentlitteratur.
- Bengtsson, Jan (2007). Den bildade kroppen. *Pedagogiska magasinet*, (2).
- Bengtsson, Jan (2013). With the lifeworld as ground. A research approach for empirical research in education: the Gothenburg tradition. *The Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 13, Special Edition September, 1–18.
<https://doi.org/10.2989/IPJP.2013.13.2.4.1178>
- Bengtsson, Jan (2015). Kunskap och kropp i skolan. I J. Bengtsson & I. C. Berndtsson (Red.), *Lärande ur ett livsvärldsperspektiv* (s. 15–34). Gleerups.
- Bengtsson, Jan, & Berndtsson, Inger (2015). Elevers och lärares lärande i skolan – livsvärldsliga grunder. I J. Bengtsson, & I. C. Berndtsson (Red.), *Lärande ur ett livsvärldsperspektiv* (s. 15–34). Gleerups.
- Berndtsson, Inger (2001). *Förskjutna horisonter. Livsförändring och lärande i samband med synnedsättning eller blindhet* (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 159). [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet]. Gothenburg University Publications Electronic Archive. <http://hdl.handle.net/2077/15271>
- Berndtsson, Inger (2016). Researching equity and inequity: The voices of marginalised people. I D. Beach, & A. Dyson (Red.), *Equity in cold climates, in Sweden and England* (s. 80–94). The Tufnell Press.
- Berndtsson, Inger, Claesson, Silwa, Friberg, Febe, & Öhlén, Joakim (2007). Issues about thinking phenomenologically while doing phenomenology. *Journal of Phenomenological Psychology*, 38, 256–277.
<https://doi.org/10.1163/156916207X234293>
- Berndtsson, Inger. C., Lilja, Annika, & Rinne, Ilona (Red.). (2019). *Fenomenologiska sammanflätningar*. Daidalos.
- Clandinin, D. Jean, & Connelly, F. Michael (1996). Teachers' professional knowledge landscapes: teacher stories—stories of teachers—school stories—stories of schools. *Educational Researcher*, 25(3), 24–30. <https://doi.org/10.2307/1176665>
- Clandinin, D. Jean, & Connelly, F. Michael (1998). Stories to live by: Narrative understandings of school reform. *Curriculum Inquiry*, 28(2), 149–164.
<https://www.jstor.org/stable/1180132>
- El Khachab, Chihab (2013). The logical goodness of abduction in C. S. Peirce's thought. *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 49(2), 157–177.
<https://www.jstor.org/stable/10.2979/trancharpeirsoc.49.2.157>
- Farrell, Emma (2020). Researching lived experience in education: misunderstood or missed opportunity? *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1–8.
<https://doi.org/10.1177/1609406920942066>

- Feil, Sebastian, & Olteanu, Alin (2018). Abduction, hermeneutics, and the interpretation of interpretations. *Human Arenas*, 1, 206–222. <https://doi.org/10.1007/s42087-018-0013-y>
- Gadamer, Hans-Georg (1989). *Truth and method*. Continuum.
- Giorgi, Amedeo (2021). The necessity of the epoché and reduction for a Husserlian phenomenological science of psychology. *Journal of Phenomenological Psychology*, 52, 1–35. <https://doi.org/10.1163/15691624-12341382>
- Gustavsson, Anders (2000). *Tolkning och tolkningsteori 1. Introduktion* (Texter om forskningsmetod, nr. 3). Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Hautaniemi, Bozena (2004). *Känslornas betydelse i funktionshindrade barns livsvärld* [Doktorsavhandling, nr 124, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet].
- Heidegger, Martin (2013). *Vara och tid*. Daidalos.
- Husserl, Edmund (2000). *Logiska undersökningar* (andra bandet). Thales.
- Johansson, Eva (1999). *Etik i små barns värld. Om värden och normer bland de yngsta barnen i förskolan* (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 141) [Doktorsavhandling, Göteborgs universitet]. Gothenburg University Publications Electronic Archive. <http://hdl.handle.net/2077/11989>
- Johansson, Rolf (2000). Om abduktion, intuition och syntes. *Nordisk arkitekturforskning*, (3), 13–19.
- Karlsson, Gunnar (1995). *Psychological qualitative research from a phenomenological perspective*. Almqvist & Wiksell International.
- Kristensson Uggla, Bengt (2004). Tolkningens metamorfoser i hermeneutikens tidsålder. I S. Selander & P-J. Ödman (Red.), *Text och existens. Hermeneutik möter samhällsvetenskap* (s. 23–42). Daidalos.
- Leder, Drew (1990). *The absent body*. The University of Chicago Press.
- Lilja, Annika (2013). *Förtroendefulla relationer mellan lärare och elev*. (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 338). [Doktorsavhandling Göteborgs universitet]. Gothenburg University Publications Electronic. <http://hdl.handle.net/2077/32806>
- Lübcke, Poul (Red.). (1988). *Filosoflexikonet. Filosofer och filosofiska begrepp från A till Ö*. Forum.
- van Manen, Max (2016). *Phenomenology of practice. Meaning-giving methods in phenomenological research and writing*. Routledge.
- Merleau-Ponty, Maurice (1999). *Kroppens fenomenologi*. Daidalos.
- Merleau-Ponty, Maurice (2004). *Lortall till filosofin. Essäer i urval*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Merleau-Ponty, Maurice (2012). *Phenomenology of perception*. Routledge.

- Palmer, Richard, E. (1969). *Hermeneutics*. Northwestern University Press.
- Peirce, Charles, S. (2020). *Pragmatism och kosmologi: valda uppsatser*. Daidalos.
- Polkinghorne, Donald, E. (1996). Narrative knowing and the study of lives. I J. E. Birren, (Red.), *Aging and biography: explorations in adult development* (s. 77–99). Springer.
- Ricoeur, Paul (1993). *Från text till handling*. Symposion.
- Ruin, Hans (2020). *Reduktion och reflektion. En inledning till Husserls fenomenologi* (Södertörn Philosophical Studies, 26). Södertörns högskola.
- Schütz, Alfred (1999). *Den sociala världens fenomenologi*. Daidalos.
- Spinelli, Ernesto (2005). *The interpreted world: an introduction to phenomenological psychology* (andra uppl.). SAGE.
- Vikner Stafberg, Monica (2017). *Om lärarblivande. En livsvärldsfenomenologisk studie om bildningsgångar in i läraryrket* (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 404). [Doktorsavhandling Göteborgs universitet]. Gothenburg University Publications Electronic Archive. <http://hdl.handle.net/2077/53583>
- Zahavi, Dan (2019). Getting it quite wrong: van Manen and Smith on phenomenology. *Qualitative Health Research*, 29(6), 900–907. <https://doi.org/10.1177/1049732318817547>
- Ödman, Per-Johan (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. Norstedts.